

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті обґрунтовано, що норми адміністративного права відіграють провідну роль у забезпеченні захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні в разі їх порушення, оспорення чи невизнання суб'єктами владних повноважень.

Ключові слова: адміністративно-правий захист прав підприємців, адміністративно-правове забезпечення захисту, розвиток підприємництва, захист прав суб'єктів підприємницької діяльності.

В статье обосновано, что нормы административного права играют ведущую роль в вопросе обеспечения защиты прав субъектов предпринимательской деятельности в Украине в случае их нарушения, оспаривания или непризнания субъектами властных полномочий.

Ключевые слова: административно-правовая защита прав предпринимателей, административно-правовое обеспечение защиты, развитие предпринимательства, защита прав субъектов предпринимательской деятельности.

The article substantiates that the norms of administrative law play a leading role in ensuring the protection of the rights of business entities in Ukraine in the event of their violation, challenge or non-recognition by the subjects of power.

Key words: administrative and legal protection of rights of entrepreneurs, administrative and legal support for protection, development of entrepreneurship, protection of rights of business entities.

Вступ. Захист прав підприємницької діяльності забезпечується передусім нормами господарського права. Але коли йдеться про порушення прав суб'єктів підприємницької діяльності органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими особами, то засобів захисту, що передбачені нормами господарського права, недостатньо. Адже йдеться не про господарське правопорушення, а про інші підстави для реалізації права на захист.

Питання правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні неодноразово становили предмет дослідження науковців. В основу статті покладено праці таких вчених, як: А.Ю. Нашинець-Наумова, В.О. Поярков, В.В. Решота, С.Я. Сенюта, О.І. Шостенко й інших.

Право на захист передбачено в Конституції України і конкретизовано в Господарському кодексі стосовно реалізації права на захист суб'єктами господарського права. Однак одного лише закріплення вказаного права за підприємцями недостатньо для здійснення ефективного захисту їхніх прав на практиці. Для цього провідне значення має врегулювання суб'єктів, форм, методів та інших питань захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні в нормах адміністративного права.

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

Результати дослідження. У ч. 4 ст. 13 Конституції України [1] передбачено зобов'язання держави забезпечувати захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Водночас усіх суб'єктів права власності визнано рівними перед законом. Аналогічну норму включено до ст. 5 Господарського кодексу (далі – ГК) України [2] щодо визначення конституційних основ правопорядку у сфері господарювання. Зауважимо, що в праві на захист всі суб'єкти права також повинні бути рівними. С.Я. Сенюта зазначає, що важливою

передумовою для дотримання правового режиму законності є розроблення ефективних механізмів захисту та відновлення прав суб'єктів господарювання в разі їх порушення, невизнання чи оспорювання. Зазначене може бути здійснено в разі надання суб'єктам господарювання рівних правових можливостей з іншими учасниками господарських відносин, зокрема споживачами, органами державної влади тощо, щодо правового захисту належних суб'єктам господарювання прав та охоронюваних законом інтересів [3, с. 143]. І це підтверджено в нормах чинного законодавства України.

Зокрема, у ГК України [2] серед загальних принципів господарювання в Україні визначено «рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання» (ст. 6), а серед основних напрямів економічної політики, що визначаються державою, – державна підтримка і захист усіх форм ефективного господарювання (пп. 4 ч. 1 ст. 10). Рівність суб'єктів підприємницької діяльності в праві на захист передбачено і в ст. 20 ГК України, що прямо закріплює дане право за суб'єктами господарювання та споживачами.

Отже, ми встановили, що право на захист суб'єктів підприємницької діяльності передбачено в господарському законодавстві як конкретизація конституційного права на захист. Однак одного лише закріплення права на захист недостатньо для його реалізації. Для цього воно повинно бути належним чином забезпечене.

Незважаючи на регулювання форм і методів правового захисту прав підприємців нормами господарського права, варто розуміти, що таких норм недостатньо для здійснення ефективного захисту прав підприємців. Реалізація права на захист виходить за межі поняття господарського правопорушення як підстави для користування відповідним правом.

Пояснюючи останню думку, акцентуємо увагу на тому, що завжди реалізація підприємцем права на захист пов'язана з порушенням його прав і водночас із порушенням норм законодавства тим суб'єктом, що, на думку підприємця, є винним у порушенні прав суб'єкта підприємницької діяльності. Незважаючи на те, що сторонами відповідних зв'язків будуть підприємець і порушник, сферою дії господарського права не охоплене регулювання відповідних відносин, коли права порушуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування. Як зазначає С.Я. Сенюта, до підстав для виникнення права на захист прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання необхідно також зарахувати й ті явища, що не можуть розглядатися як господарське правопорушення, однак ці явища є підставами для здійснення захисту прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання. Мається на увазі, наприклад, наявність правового акта, виданого органом державної влади, застосування якого порушує те чи інше право суб'єкта господарювання. Зрозуміло, що за визнання цього правового акта неправомірним і його скасування, ухвалення такого документа не може розглядатися як господарське правопорушення навіть тоді, коли буде констатовано, що зміст цього акта порушує положення ст. 5–6 ГК України [3, с. 145]. Видання правового акта суб'єктом владних повноважень, можливо, і стосувалося вчинення підприємцем господарського правопорушення, а тому передбачало певні санкції щодо здійснюваної ним підприємницької діяльності чи з інших питань господарювання. Якщо підприємець вважає, що його права водночас було порушено, то він реалізує право на захист. І відносини, які виникають під час реалізації права на захист, вже не будуть господарськими відносинами.

Ці відносини характеризуються такими ознаками: 1) їх суб'єктами є підприємці, з одного боку, та суб'єкти владних повноважень – з іншого; 2) вони передбачають використання імперативного методу правового регулювання; 3) оснований на підпорядкуванні керованої волі того, хто керує; 4) являють собою реалізацію владних повноважень; 5) забезпечені можливістю застосування державного примусу. Тому робимо висновок про їх адміністративну правову природу, а отже, регулювання й охорону нормами адміністративного права, а не господарського, незважаючи на те, що однією зі сторін є підприємець.

Коли права підприємців порушуються в межах описаних відносин, то захист забезпечується нормами саме адміністративного права, що зумовлене його найбільшою ефективністю. Сферою дії адміністративного права є відносини між підприємцями й іншими суб'єктами права, що будуються на взаєминах влади та підпорядкуванні. Підпорядкування керованої волі суб'єкту, що керує, передбачає використання методів адміністративного права як у зв'язках таких суб'єктів, так і стосовно вирішення конфліктів між ними. Такі методи вирізняються імперативним характером впливу, вираженням державного публічного інтересу, нерівністю сторін відносин, жорстким підпорядкуванням управлінській волі [4, с. 136]. Застосування адміністративно-правових методів пов'язане з гарантуванням силами держави й обов'язковістю для тих, кому вони адресовані. Такі

методи відрізняються імперативним характером впливу через використання приписів (встановлення обов'язків), встановлення заборон, надання дозволів [5, с. 56]. Разом з ефективністю адміністративно-правового забезпечення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні постає питання його специфіки, а отже, окремого регулювання, інституалізації.

Наприклад, коли захист реалізовано у формі правосуддя, то на перший план виходить адміністративна юстиція, особливістю якої є розгляд справ, де однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень. Як зазначає О.І. Шостенко, важливою гарантією реалізації конституційного принципу відповідальності держави за свою діяльність перед людиною є її право оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [6, с. 92]. За визначенням В.В. Решога, вирішальну роль у забезпеченні захисту порушених прав і свобод у сфері адміністративно-правових відносин відіграє адміністративна юстиція як форма судового контролю. Адміністративна юстиція – це один із найважливіших інститутів правової держави, ефективний засіб контролю діяльності органів влади. Основним завданням цього інституту є захист від свавілля органів державної та муніципальної служби, гарантування прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [7].

Отже, провідну роль для захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні відіграє його адміністративно-правове забезпечення. Йдеться про регулювання форм діяльності, методів, які дозволено використовувати для здійснення захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності з боку органів держави, про межі повноважень суб'єктів владних повноважень у сфері господарювання, про встановлення складів адміністративних порушень у сфері підприємництва; про порядок вирішення конфліктів підприємців і суб'єктів владних повноважень, про відповідальність суб'єктів владних повноважень за порушення прав суб'єктів підприємницької діяльності. У вирішенні всіх означених та інших питань захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності провідну роль відіграють норми адміністративного права, регулюючі й охоронні відповідно.

Наприклад, адміністративно-правовий захист прав суб'єктів підприємницької діяльності здійснюється на основі норм Кодексу України про адміністративну відповідальність (далі – КУпАП), Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАСУ). КАСУ встановлює способи захисту, порядок захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в разі їх порушення, невинності чи оспорення суб'єктами владних повноважень. КУпАП передбачає відповідальність за порушення прав суб'єктів підприємницької діяльності. Окрім означених кодексів, правові засади захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні містяться в законах, якими врегульовано статус окремих суб'єктів захисту.

Висновки. Правові засади захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні охоплюють закріплення на рівні Конституції України за підприємцями права на захист із конкретизацією в нормах господарського права шляхом прямого закріплення, так і врегулювання форм, методів, принципів захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності. Водночас першочергове значення для розвитку підприємництва в Україні має, з одного боку, чітке визначення повноважень і способів діяльності щодо підприємців у Конституції та законах України суб'єктів владних повноважень; з іншого – оцінка законності та доцільності втручання в підприємництво з боку органів держави, місцевого самоврядування. У втіленні обох вказаних напрямів переважну роль відіграє не господарське, а адміністративне право. Саме адміністративне право охоплює регулювання й охорону тих відносин, які виникають у сфері господарювання між підприємцями та суб'єктами владних повноважень, водночас будуються на принципах влади та підпорядкування, застосування імперативних методів впливу та державного примусу. Отже, серед правових засад захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в Україні провідну роль відведено адміністративно-правовому забезпеченню.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. № 72/1. Спеціальний випуск. С. 15. Ст. 2598.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436–IV. Відомості Верховної Ради. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Сенюта С.Я. Поняття та підстави захисту прав суб'єктів господарювання. Приватне право і підприємництво. 2016. Вип. 15. С. 143–146.
4. Поярков В.О. Адміністративно-правові методи діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Наукові праці МАУП. 2014. Вип. 42. С. 136–140.

5. Нашинець-Наумова А.Ю. Методи адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 2. С. 56–59.

6. Шостенко О.І. Адміністративна юстиція: світовий і український досвід у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2004. Вип. 10 (2). С. 92–118.

7. Решота В.В. Адміністративна юстиція як захист від свавілля органів державної та муніципальної служби (досвід США). *Державне будівництво*. 2007. № 1 (1) // Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1%281%29__43.